

Ulus-Devletlerin Krizi ve Geleceği: I

Durmuş Hocaoğlu

ekopolitik.org, Ekonomi ve Politika Haber Analiz

12.07.2007

URL (HTM): <http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?id=1077&pid=886>
URL (PDF): http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/071126084532.pdf

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., “Ulus-Devletlerin Krizi ve Geleceği: I”, ekopolitik.org, Ekonomi ve Politika Haber Analiz., 12.07.2007, URL (HTM): [http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?id=1077&pid=886], URL (PDF): [http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/071126084532.pdf]

Durmuş Hocaoğlu., “Ulus-Devletlerin Krizi ve Geleceği: I”, ekopolitik.org, Ekonomi ve Politika Haber Analiz., 12.07.2007, URL (HTM): [http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?id=1077&pid=886], URL (PDF): [http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/071126084532.pdf]

NOT:

I. Bu yazı, **ekopolitik.org** sitesinde neşredilmiş olup, devamı bilâhare **Ekopolitik Gündem**'de neşredilmiş olduğu için, yazı dizisinin anlamlı bir bütünlük oluşturması için, mezk r matb  dergideki “0” numaralı ilk yazım olarak kayda geçirdim. **II.** Yukarıda verilen bibliyografya künyeleri, yazının neşredilmiş olduğu **ekopolitik.org** sitesindeki k nyedir.

Giriş: Ulus-Devletlerin Krizi

Uzunca bir müddetten beri, gerek teorik ve gerekse de pratik politik tartışmalarda gündemi en fazla meşgul eden konulardan birisi, hattâ birçok bakımdan birincisi, hiç kuşkusuz, ulus-devletler olup bu tartışmaları da kabaca şu suâle indirgeyebiliriz: “Ulus-devletler çağı kapandı mı yoksa yeni bir evrilme çağı mı yaşamaktadır?” Umûmiyetle, bilhassa etnikçilik akımlarının ve - daha da önemlisi ve belirleyicisi olarak - küreselleşmenin yükselişine paralel olarak bu suâle entellektüeller câmiasında verilen cevabın ekseriyetle menfî istikamette tecellî etmekte olduğunun müşâhade edildiğini söyleyebiliriz. Bu menfî cevâbın konjonktürel gelişmelerin çok te’sirinde kalmış karamsar bir görüş olduğu düşünülebilir; ancak, yine de kabûl etmek gerekir ki, ulus-devletler tarihin ciddî bir imtihanından geçmektedirler. Her ne kadar, Tarih’i bir “yeryüzü tanrısı” (*deus terrana*) mertebesine terfi’ ettiren tanrı-tanımlara cevâben, *Tarih’in tanrı mertebesine yükseltilemeyeceğini, dünya tarihinin, dünya mahkemesi olduğunun kabûl edilemeyeceğini* söyleyen Jaspers’e hak vermemek mümkün değilse de¹, yine de kabûl etmek gerekir ki, **“devirler insanlar arasında döndürülür”**;² yâni bâzan bir millet ve devlet yükselir, bâzan da diğeri ve hattâ birçok hâlde de bir kısmı ve/ya bir çoğu külliye izmihlâle uğrayıp yokluğa karışır – hiç var olmamış gibi. Bu bakımdan, Tarih’in bir tür mahkeme veya imtihan sâhası olduğu da reddedilemez.

Beri yandan tarih **‘dinamik’** ve **‘kaotik’**tir. Dinamiktir; her ân hareket üzere, her ân tağayyür, takallüp, tahavvül ve tebeddül hâindedir ve kezâ kaotiktir de: Tarih, en keskin bakışlı öngörücülerin – ve bilhassa “...marksizm-leninizm öyle bir araçtır ki, onun yardımıyla geleceğin üzerindeki örtü kaldırılır ve tarihin gelecekteki dönemeçleri görülebilir. Bu bir “zaman teleskobu” gibidir”³ şeklinde, avuçlarının içindeki kristal küresine bakarak geleceği âyan beyan gördüğüne kail olan kâhinler gibi profetik nutuklar irâde etmeye düşkün felsefelerin - dahi birkaç adımdan daha ilerisini tam olarak seçemedikleri derin bir sis ortamında ilerler. Ancak bâzı öyle zamanlar vardır ki tarihin yürüyüşü, ısıtılan bir suyun hâl değiştirme sınırına yaklaşma durumunda olduğu gibi daha fazla bir hareketlilik içerisine girer; bu keyfiyet, bu satırlarının müellifinin, **“tarihin makas değiştirdiği noktalar”** olarak tanımladığı⁴ kritik noktalar, diğeri bir ifâdeyle, “kırılma noktaları”dır.

1

“Tarihi tanrı mertebesine de yükseltmemiz. Dünya tarihinin, dünya mahkemesi olduğunu iddia eden tanrıtanımazın sözünü kabul etmeye ihtiyacımız yok. Tarih hiçbir zaman son merci’ değildir. İflâs, kendini transandans olarak temellenmiş bulan hakikate karşı, bir karşı delil değildir. Tarihi öğrenmekle, tam onun içinden ebediyete demir atarız.”

[Karl Jaspers., *Felsefeye Giriş.*, Türkçesi: Mehmet Akalın., Dergâh Yayınları., İkinci Baskı., İstanbul., Şubat 1981., s.116]

2 “*Ve tilke’l-eyyâmu nudâviluhâ beyne’n-nâs*” [“Biz devirleri insanlar arasında döndürürüz”; Âl-i İmran: III/140]

3 *Marksizm-Leninizmin İlkeleri.*, Yar Yayınları., Çev: Nadiye R. Çobanoğlu., Yedinci Baskı., İstanbul, Eylül 1990., C: I., s.13

4 Durmuş Hocoğlu., “Tarih Makas Değiştiriyor”. *Türkiye Günlüğü.*, Sayı: 19., Yaz 1992., Ankara., s.35-40

Tarihin Makas Değişimi Noktasında Ulus-Devletler

İşte şimdi yine, tarihin makas değiştirmek üzere olduğu yeni bir kırılma noktasında daha bulunmaktayız. Bu yeni kırılma noktası, mevcut devletlerin ve milletlerin içinde bulunduğu bir sıkı imtihandır. Bu imtihan, hâssaten, bir yandan, ulus-devletler üzerinde büyük baskılar oluştururken, diğer yandan ise, onların önünde yeni hâcet kapıları da açan bir süreçtir ki bu süreç aynı zamanda bir *kriz* hâline de tekabül etmektedir: Ulus-devletlerin ve milliyetçiliklerin krizi. Ne var ki, işbu kriz hâlinin, “kriz” kelimesinin alelumum bilinen pejoratif mânâsıyla alınması, mes’elenin gerçek mâhiyetinin tam olarak, lâıyık veçhiyle anlaşılmasına sebebiyet verecektir; “kriz” kelimesinin “kritik ile aynı kökten – ‘*krenein*’, değer atfetme - türediğine dikkat edilecek olursa, en azından semantik olarak değersiz değil, değerli birşeye delâlet ettiğini söyleyebiliriz ki bu, krizlerini kritik edebilenlerin evrilme noktasını yakalayabilmesi demektir. Kezâ, tıpkı “kriz”in Türkçe karşılığı olan ‘bunalım’ın da köken olarak, bol-bol, bereketli vermek anlamındaki “bunmak”dan türemiş olduğuna dikkat edilecek olursa – bol ve bereketli su veren kaynağı ifâde eden “pınar” (aslı “bunar”) kelimesi de bu kökten gelmektedir – krizlerin mutlaka bir çöküş olarak yorumlanmasının, gereksiz olduğu kadar anlamsız olduğu da anlaşılacaktır. Nitekim, meselâ bilim tarihinde XIX. Asrın ilk çeyreğinde Fizik’te Oersted ve Rowland deneyi ile ortaya çıkan problem daha sonra git-gide büyüyen bir krize dönüşmüş, ancak, bu kriz sonucunda Fizik yıkılmamış, bilakis, evrilmiş ve Modern Fizik doğmuştur.⁵ Kezâ, Moğol istilâsının yarattığı derin kriz hâlinin de, aynı topraklarda doğan ve Selçuklu’yu gölgede bırakarak bütün Türk tarihinin zirvesine yerleşen Osmanlı’yı da hâtırlayacak olursak, işbu kriz hâlinin de aşılabilir ve mutlaka bir çöküşle noktalanacak olmasının deterministik bir tarihî zarûret olmayacağı sonucuna varabiliriz. Çünkü, yine tarihten söz edecek olursak, tarihin ‘dinamik’ ve ‘kaotik’ olmasının yanında, bütünüyle, insan irâdesine, önceden hesaplanabilir ve kestirilebilir bir şekilde tabi’ olmamakla berâber, insan irâdesinden bağımsız olmayıp ona sıkı sıkıya bağlı olduğunu da nazarı îtibare alacak olursak, diyebiliriz ki, kriz hâlinin bir yeniden doğuş (ihyâ) mu, yoksa yoksa çöküş ve yokoluş mu olacağı yine de irâdeye bağlıdır.

Tabiiyle, şurasını da gözardı etmemek lâzım gelmektedir: Ulus-devletler de, tarihten gelen herşey gibi bir gün tarihte kaybolacaktır; hiçbir şey “tarihin sonu” değildir; mühim olan, ulus-devletlerden öncelikle, milletlerin bekasıdır.

Bu satırların müellifinin kanâatine göre, bir kriz hâli olan bu ağır imtihanda da her imtihanda olduğu gibi, kazananlar ve kaybedenler olacak, bâzı milletler için bir yükselme devri başlarken bâzıları için de zevâl devri başlayacak, henüz millet olamamış bâzı etnilerin bir kısmı tarihe gömülürken bir kısmı başka bir peryotta sıranın kendisine gelmesini bekleyecek, bir kısmı ise millet olacaktır.

⁵ Bilim tarihinin bu en kritik dönemi ve krizin hâl tarzı için, iki zirve fizikçinin kaleme aldığı şu klasik esere bkz.: Albert Einstein; Leopold Infeld., *Fiziğin Evrimi, İlk Kavramlardan İlişkinliğe ve Kuantumlara Fiziğin Evrimi (The Evolution of Physics, From Early Concepts to Relativity and Quanta, 1926)*, Çeviren: Öner Ünalın., Onur Yayınları., Ankara, Nisan 1972

Ulus-Devletlerin Kriz Faktörleri

İmdi ulus-devletler ve milliyetçilikler ile alâkalı krizi, çok kalın başlıklarla şöyle hulâsa edebiliriz:

1. Küreselleşme;
2. Hiper Ulus-Devletler;
3. Ulus-üstü devlet yapılanmaları;
4. Etnikçilik hareketleri

1. Küreselleşme

Aslında aralarında radikal bir kopukluk yerine çok kereler iç-içe geçmiş derin bağlantılar da bulunan bu kriz kaynaklarından ilki olan Küreselleşme'nin, XIX. yüzyıl kolonyalizminin daha sofistike metodlarla ihyâsından başka birşey olmayıp, kabaca, iki belirleyici niteliğinin bulunduğunu söyleyebiliriz: Bunlardan birincisi, bir *eşitsizlikler sistemi* olan *Kapitalizm'in tabii sonucu* olması ve diğeri de ekseriyetle sanılanın aksine, birçok bakımdan, *yeni bir ulus-devletler ve milliyetçilikler çağı evsâfını hâiz* bulunmasıdır

İmdi: Kapitalizm bir *eşitsizlikler* sistemidir ve yoksulluk ve fukaralığı tabii olarak üretir; onlar olmadan kapital terâkümü olamaz. Çünkü yoksulluk ve fukaralık, servetlerin belirli ellerde istif edilmesi için bir transfer mekanizmasıdır. Nitekim, bundan ikiyüzbir yıl önce, “yoksulluk” (*sefâlet, poverty*) kavramını *yeterli ekonomik rezervleri olmayan ve yaşamak için çalışmak zorunda olan insanların içinde bulunduğu durum*, “fakirlik” (*indigence*) kavramını ise, *istenmeyen, olmaması gereken, kötü (şerir, evil) bir hâl, saygın bir hayat için gerekli asgarî standartlara sâhip olamayan âilelerin içinde bulunduğu durumu* ifade etmek için kullanarak birbirinden tefrik eden Colquhoun, yoksulluğun kapitalizm için gerekliliğini savunarak, onun, topluma dinamizm getirdiğini, “emek”in, hayatlarını kazanmak için çalışmak zorunda kalan insanların yarattığı bir ürün olduğunu, yoksulluk olmasaydı çalışma azmi ve zenginlik de olmayacağını ve bunun sonucunda medeniyetin de olmayacağını açıkça dile getirmekteydi.⁶ Ona göre *yoksulluk ve zenginlik* demek *eşitsizlik* demektir; *eşitsizlik* ise bir yandan ‘emek’i yaratırken diğeri yandan da toplum içindeki güç dağılımını düzenler. Colquhoun’un, aynı asrın ortalarına doğru, bu tanımıyla Kapitalizm’in can düşmânı Marksizm’e, en temel anahtar kavramlarından olan “artı değer”i hediye eden bu göz kamaştırıcı – veya göz yaşartıcı da denebilir – eşitsizlik savunması, bir ülke içindeki servet transferidir; diğeri bir ifâdeyle, “iç sömürü” ve tabiatıyla, Kapitalizm de bu demektir cidden. .

Ancak, bunun bir de “dış sömürü” faslı var ve bu da yine Kapitalizm’in tabiatı muktezâsındandır; sahnenin tamamlanması için, ayrıca, Batı’nın ezeli saplantısı olan “**İrkçilik**”ın da eklenmesi îcap etmektedir. Vâkıa Batı’da ırkçılık Kapitalizm’den önce de vardı, ancak Kapitalizm ile daha bir başka bereketlendiği gibi, bir bakıma, Kapitalizm’i yarattı da; gerçekten de, Kapitalizm, bu hâline, ırkçılık olmadan gelemezdi

⁶ Patrick Colquhoun., *A Treatise on Indigence, Exhibiting A General View of the National Resources for Productive Labour; with Propositions for Ameliorating the Condition of the Poor.*, London, 1806., pp.7-8

diyebiliriz. Çünkü Kapitalizm demek servet terâkümü (*accumulation*) demektir ve bu da içeride alt-sınıflardan üst-sınıflara servet aktarılması ile olurken, dışarıdan da, diğer ülkelerden içeriye servet aktarılması şeklinde oluyordu – hâlen de böyledir -; bu süreç “kazan-kazan” şeklinde olmamıştır, olmamaktadır da, bilhassa sömürgeçlik çağında; zîra, bu, normal bir ticârî münasebet değil, “aşağı ırklar”dan “yukarı ırklar”a servetin akıtılacağı” bir pompalama mekanizmasıdır. Nitekim, İngiliz sömürgeler bakanı Joseph Chamberlain, 1896’da Birmingham ticaret odasında yaptığı bir konuşmada, bu dış sömürüyü şu şekilde meşrûlaştırırken ırkçılığını da sergilemekteydi:⁷

Sömürgeleştirme bir halkın büyüyen gücü, kendini yeniden üretebilme kuvveti, bir alanda genişleyip çoğalması ve dünyanın büyük bir kısmında dilini, fikirlerini, yasalarını egemen kılmasıdır. Sömürgeleştiren bir halk, kendi ihtişamının ve üstünlüğünün temelini geleceğe taşır (...) Uygur devletlerin (sömürgeleştirmeyi) gerekli bir amaç olarak görmemesi mümkün değildir.

Şu sözlerde ise ekonomik gerçekçilikle ırkçılık örtüşüyordu:

Uygur batılların ilelebet ilk yurtları olan dar bir alana sıkışıp kalmaları, orada boğulmaları hem doğal değildir hem de haksızlıktır. Uygurluk, sanat ve bilimde harikalar yarattıkları halde, kazanç getirecek bir iş yokluğundan her geçen gün sermayelerinin faiz hadlerinin daha fazla düştüğünü görüyorlar. Neredeyse dünyanın yarısını uçsuz bucaksız topraklara serpiştirilmiş, cahil, beceriksiz, tam birer gerizekâli çocuk taifesinden oluşan küçücük insan gruplarına terk ediyorlar. Ya da hiçbir enerjisi kalmamış, hiçbir çaba sarf edemez durumda olan, âciz, ortak iş yapma yeteneğinden ve ileri görüşten yoksun, yönünü kaybetmiş, tiridi çıkmış halklara bırakıyorlar.

Bunun içindir ki, demokrasi ve insan hakları gibi en soylu kavramların havalarda uçuştığı günümüz dünyasında dahi hız kesmeden devam eden “küresel soygun” netîcesinde, dünyadaki zengin ve fakir ülkeler arasındaki mesâfe kapanmak yerine, tam aksine, daha da açılmış olup, yirminci asır sonu îtibâriyle şu sonuca varmış bulunmaktadır:⁸

Dünya nüfusunun yüzde 10’u mal ve hizmetlerin yüzde 70’ini üretmekte ve dünya toplam gelirinin yüzde 70’ini almaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısı ise günde 2 dolardan daha az bir gelire yaşamaktadır (satın alma gücü paritesi ile yılda 700\$). Dünya nüfusunun yüzde 50’sini oluşturan bu 3 milyar insanın dünya üretimindeki payı sadece yüzde 6’dır. Dünya Bankası’na göre sadece dünya nüfusunun yarısı günde 2 dolardan daha az bir gelire yaşamakta, buna ilaveten dünya nüfusunun 1/5’i, yani yaklaşık 1,2 milyar kişi 1 dolardan daha az bir gelire sahip bulunmaktadır. İkinci grubun sayısı 1987 yılındaki ile yaklaşık aynı olmasına rağmen dünya nüfusuna oranı yüzde 24’den yüzde 20’ye düşmüştür. Doğu Asya’da aşırı yoksulların oranı yüzde 27’den yüzde 15’e ani bir düşüş göstermiştir. Güney Asya’da da oran yüzde 45’den yüzde 40’a düşmüş, fakat Sub-Saharan Afrika’da yüzde 46 ile yüzde 47 arasında sabit kalmıştır.

⁷ Michel Beaud., *Kapitalizmin Tarihi (Histoire du Capitalisme.*, Editions de Seuil, 1981, 1984), Çeviren: Fikret Başkaya., Dost Kitabevi Yayınları., Mart 2003, Ankara, ISBN 975-298-056-4., s.179-180

⁸ T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı., Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı [<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/kuresel.htm>]

Ancak ırkçılık dahi kâfi değildir; buna Hristiyân taassubunun da eklenmemesi durumunda mes'elenin anlaşılması yarım kalacaktır.

*

**

Ne var ki sömürgecilik, sâdece ekonomik metodlarla yürütülen bir soygun ve talan değildir; mes'elenin bir de askerî boyutu, yâni, savaş yanı da var. Filhakîka, aslında, Batı'nın sömürgecilik – kolonyalizm - tarihi çok daha gerilere, Yunan'a kadar geri götürebilirse de, askerî gücün de desteği ile yürütülen sistematik sömürgeciliğin tarihi, Lefèbvre'in de dikkat çektiği gibi, Haçlı Seferleri ile birlikte başlamıştır.⁹ Böylelikle, Ernest Lavisse'in dediği noktaya gelmiş olmaktadır: “Bugün kindarlık, yarın harb. İşte Avrupa'nın bugünü ve yarını”.¹⁰

2. Hiper Ulus-Devletler

Bu başlığın ilk girişinde hemen dikkati çekmeyi gerekli gördüğüm husus şudur: Günümüzde, mevcut ulus-devletler üzerindeki baskı ve tehditlerin en önemli kısmı hiper ulus-devletlerden gelmektedir. Burada kullanmış olduğum “hiper ulus-devlet” terimi ile iki anlamı kastetmekteyim: Birincisi, çapı çok büyümekte olan ve küresel güç aktörleri olarak dünya politikasında rol oynayan veya oynamaya aday devletler olup, bunların hepsi – Hindistan gibi - tam olarak ulus-devlet statüsüne dâhil edilemeyebilir de yine de bu kategorik tasnife alınmış olup, bunları da başta ABD olmak üzere, Rusya, Çin, Hindistan olarak görmekteyim. İkinci olarak ise, bu yazının ikinci bölümünde yine çok kısaca ele alacağımız “ulus-üstü devlet yapılanmalar” kategorisine giren, ancak, Churchill'in hedef olarak tâyin ettiği “Amerikan modeli bir tür Avrupa Birleşik Devletleri binâ etmeyi” tam olarak gerçekleştirebildiği takdirde bir tür ulus-devlet niteliği kazanabilmeye aday olan Avrupa Birliği'dir.

9

Haçlı seferleri özellikle tarihin dikkatini fetihlerle üzerine çekmiştir. Çünkü, tarihe bakılırsa, bu seferler Batı'nın dünyayı egemenliği altına almaya doğru attığı ilk adımdır. XV. ve XVI. yüzyılların denizcilik alanındaki büyük buluşları bu egemenliği sağlayacaktır. Tabii, bazı Haçlı seferleri bunun dışında bırakmak gerekir. Sapkınlara karşı yöneltilen bu seferler, yakıp yıkmaya ve zulüm hareketlerini Batı'nın içinde yaptılar: Albililer'in haçlı seferleri, Languedoc'u yakıp yıktı ve sonunda onu Fransa kiralının eline teslim etti. Jan Hus'çuların haçlı seferleri de Bohemya'yı yakıp yıktı ve onu Almanların boyunduruğuna bıraktı. Müslümanlara karşı yöneltilen seferlerse, Doğu'da ikiyüz yıl boyunca Frank prensliklerinin yerleşmesini sağladı. Dördüncü Haçlı seferleri, bir zaman için, grek imparatorluğunu latin imparatorluğuna dönüştürdü, İberya yarımadası müslümanların elinden alındı ve kuzey Afrika, kimi zaman tehdit edildi, kimi zaman istilâlara uğradı. Almanlar X. yüzyıl ortalarından başlayarak, Elbe'yi aştılar, Oder'in ötelere kadar Slavları kılıçtan geçirdiler ya da cermenleştirdiler, Baltık halklarını Baltık boyunca boyunduruk altına aldılar. Böylece, Haçlı seferleri, Batıların sömürgecilik bakımından ilk seferleri oldu.

[Georges Lefèbvre., *Kapitalizm.*, Çeviren: Vedat Günyol., Çan Yayınları, İstanbul, Aralık 1972., s.7-]

¹⁰ Ahmed Rıza Bey., *Batının Doğu Politikasının Ahlâken İflâsı (La Faillite Morale de La Politique Occidentale En Orient.*, Paris, Librairie Picart, 1922), Fransızca Aslından Çeviren: Ziyad Ebüzziya., Üçdal Neşriyat., İstanbul, 1982., s.35

**

İmdi: Küreselleşme'nin ulus-devletler üzerindeki tazyikinden bahsettik; ne var ki burada mutlaka dikkat çekilmesi gereken mühim bir husus, küreselleşmenin ağırlıklı olarak Batı-merkezli oluşu ve akabinde ikinci olarak da, Batı'nın homojen bir nitelik taşımadığıdır. Gerçekte tam ve kâmil anlamda bir ve bütün, homojen bir Batı'dan bahsedilemez; daha açıkçası, dışarıdan dikkatsizce bakıldığında monoblok gibi görünen Batı, kendi içinde farklılıklar taşıyor; diğer bir ifadeyle “Batı” yok, “Batılar” var diyebiliriz. Bunun yanında, üçüncü bir husus da, Batı kadar olmasa da, git-gide büyüyen gücü ile Çin'in ve kendisini toparlama sürecini başarıyla tamamladığı takdirde de Rusya'nın küresel yayılmanın başat aktörleri arasında yer alması beklenmelidir.

Biz şimdilik Batı'ya dönelim; el'ân cârî olan küreselleşme Batı-merkezli ve fakat Batı da homojen ve monoblok değil, yâni, “Batı” yok, “Batılar” var ve işbu “Batılar”, her ne kadar birçok yerde kendi dış(lar)ına karşı büyük ölçüde bütünlük içerisinde hareket edebilmekte iseler de, kendi aralarında zaman-zaman çok derinlere inen, gizli çatışmalar da yaşamaktalar ki bu da küreselleşmenin mutlak anlamda tek-tip ve tek-merkezli olmaması demektir ve yine bu da, küreselleşmenin, klasik kolonyalizm döneminin “küresel pazar kapma mücadelesi”nin günümüzdeki versiyonu olduğu anlamına gelmektedir.

Tam da bu noktada, işbu “küresel pazar kapma mücadelesi”, karşımıza paradoksal olarak küreselleşmenin bir başka veçhesini çıkarmaktadır: Küreselleşme, bütün insanlığı tek bir vücut, tâbir câizse, tek bir millet, bütün arzı da tek bir vatan olarak tahayyül eden klasik kozmopolitizm teorisinin hilâfına, herbirisi kendi menfaati için çabalayan hiper ulus-devletler ile – henüz tek örneği Avrupa Birliği projesi olan - bir tür hiper ulus-devlet niteliği taşıyan uluslarüstü devlet yapılanmalarından oluşan güç aktörleri arasındaki bir çatışmaya sahne olmakta ve bu da, küreselleşmenin, yeni bir *ulus-devletler çağı* olarak da okunabileceğini göstermektedir; çünkü, küreselleşme her ne kadar ulus-devletleri hedef alsa da, hedef alanların kendileri de ulus-devlet veya o nitelikteki uluslarüstü devlet yapılanmalarıdır. Şu hâlde, küreselleşme, bu yanı sıra, mutlak anlamda ulus-devletler çağının kapanmakta olduğu bir “mutlak dünya devleti çağı” değil, bir kısım ulus-devletlerin veya ulus-devlet olma mücadelesi veren devletlerin, daha büyük çaplı olanlarına yer açılması için kurban edileceği, çapı çok daha büyümüş bir “*hiper ulus-devletler çağı*” sürecidir.

Bu süreç ise, tabîî olarak, kendi zıddını ve muhâlifini yaratacağından, henüz tam olarak tanımlanmamış yeni bir milliyetçilikler çağını da tetikleyecektir, tetiklemelidir ve ve tetiklemektedir de nitekim; çünkü...¹¹

... çünkü çağımız Küreselleşme çağı. Küreselleşme ise, en ileri haddinde, kökenleri çok eskilere, dörtbin yıldan daha ilerisine, Firavun III. Tutmosis ve Akkad Kralı Sargon çağlarına kadar inmekle beraber artık günümüzde daha sıklıkla gündeme getirilen, bütün millî devletleri bir tek küresel otoriteye, bir tek küresel devlet hegemonyasına boyun eğdirmeye, hattâ limitinde bütün devletleri bir tek devlete, “Dünya Devleti”ne (*Kozmopolitei*), bütün vatanları bir tek vatana, “Dünya (Kozmos) Vatamı”na, bütün milletleri de bu tek devletin, Dünya Devleti'nin vatandaşlarına, diğer adıyla “Dünya

---

¹¹ Durmuş Hocaoglu., “Milliyetçilik, Tarihin Yürüyüşü ve “Yeni Milliyetçilik”., *Yeniçağ*., 06.04.2004, s.12

Vatandaşı'na (*Kozmopolitan*), bütün vatanseverlikleri ve milliyetçilikleri bir tek vatanseverliğe ve milliyetçiliğe dönüştürmeye yönelmiş, bugüne kadar tasavvur edilmiş en kapsamlı bir dünya hâkimiyeti projesidir ve bu hâliyle de aynı zamanda, P. Treanor'un ifâdesiyle¹² en kapsamlı sûrette bir millet, "Dünya Milleti" (*World-Nation*) inşâ etmeye yönelmiş en kapsamlı bir milliyetçilik, "Dünya Milliyetçiliği" (*World-Nationalism; Pan-Nationalism*) projesidir. Şu hâlde, bu en uç noktadaki hedefiyle, bütün milletlerin ve bütün devletlerin varlığını en üst düzeyde tehdit eden Küreselleşme ile bütün dünya devletleri, milletleri ve milliyetçilikleri arasında bir hesaplaşmanın ve buna binâen de bütün dünya çapında milliyetçiliklerin tetiklenmesi, tahrik edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak, Stoacılar'ın tahayyül ettiği ve Kant'ın teorisini kurmaya çalıştığı bu proje hâlâ saf bir ütopya gibi durmaktadır; işbu ütöpik küreselleşme yerine reel olan Küreselleşme, belirli milletlerin ve fiilî olarak da ABD'nin, veya milletler koalisyonundan bir yeni millet inşâna yönelmiş AB gibi büyük güç kaynaklarının yöneldiği bir küreselleşmedir ki bu da yapılanma itibâriyle bir milliyetçilik demek olduğu gibi, yol açacağı sonuçları itibâriyle milliyetçilikleri harekete geçirecektir ve bu bu şekliyle de Küreselleşme, yine yeni bir milliyetçilik dalgası anlamına gelmektedir. Yâni, her iki şekliyle de, doğrudan veya dolaylı da olsa, Küreselleşme ve Milliyetçilik arasında yakın bir bağ bulunmaktadır: Küreselleşme, her iki şekliyle de, Küreselleşme'nin aktörlerinin, yâni Küreselleştiricilerin saldırgan milliyetçiliğidir; bunun aksülameli ise, Küreselleşme'nin nesnesi ve hedefi olanların, yâni küreselleştirileceklerin savunmacı, tepkici ve hattâ hırçın ve sert milliyetçilikleri olacaktır.

Beri yandan, çağ, yine milliyetçilikler çağı. Çünkü, Küreselleş(tir)me'nin iktisâdî ve siyâsî açılarından sağladığı yüksek rantlardan ve prestijlerden kaynaklanan câzibesi, eninde sonunda farklı küreselleştirme merkezleri arasında bir çatışma ortamı yaratacaktır ki bu da kuvvetle muhtemelen "milliyetçilikler çatışması" şeklinde gelişecek olan yeni kanlı cidâller demektir. Nitekim, Victor Hugo, 24 Ağustos 1849'de, Paris Barış Kongresi'nin açılışında irâd ettiği ve dünya literatüründe ilk defa "Avrupa Birleşik Devletleri" ismini tedâvüle sürdüğü meşhur nutkunda, kolonyalistler arasındaki müstakbel kanlı çatışmaları sezmenin de doğurduğu ürpertiyle, "*iki büyük grubun, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin, Yaradan'ın bakışları altında, Okyanus'tan karşılıklı olarak ellerini birbirlerine uzattıkları, ürünlerini, ticâretlerini, endüstrilerini, san'atlarını, bilimlerini mübâdele ettikleri, küreyi tekrar geri istedikleri, çölleri kolonileştirdikleri, yaratmayı geliştirdikleri*"¹³ mutlu bir gelecek tasvîri yapmıştır: Batı'nın el-ele vererek bütün dünyayı kolonize ettiği - yâni soyduğu - mutlu bir gün; ama bundan 22 yıl sonra patlayan Alman-Fransız harbi ile turmanışa geçen ve sonra I. Ve II. Dünya Harpleri ile zirveye çıkan kanlı boğuşmaların 20. asırda Avrupalı kolonyalistlerin dünyayı paylaşamamasının bir sonucu olması gibi, şimdi de, daha büyük çapta küresel bir kolonyalizm, yâni çapı daha büyümüş bir küresel tahakküm ve soygun demek olan Küreselleşme'nin önümüzdeki zaman dilimlerinde iyice kızıştıracağı rekabet de, yine kuvvetle muhtemelen, Küreselleşme'nin en büyük aktörleri konumundaki Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ve Charles A. Kupchan'ın "*gelecek medeniyetler çatışması Batı ile Batı-Dışı arasında değil, Batı'nın kendi içinde, Avrupa ve ABD arasında olacaktır*" dediği ve Batı'nın

¹² Paul Treanor., "World-Nationalism: Normative Globalism as Pan-Nationalism", [http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/world.nation.html]

¹³ *Oeuvres Complètes de Victor Hugo.*, Actes et Paroles I: Avant L'exil, 1841-1851., Publication: Num. BNF de l'éd. de Paris: J. Hetzel, A. Quantin, 1882., Discours D'ouverture., 21 Août 1849: pp.475-486., Clôture du Congrès de La Paix., 24 Août 1849: pp.487-491

sonunu getirecek kadar şiddetli olacağını ileri sürdüğü¹⁴ bir çatışmaya yol açabilecektir ki bu da yine bir milliyetçilikler çatışması demektir.

Ve çağ, yine milliyetçilikler çağı; çünkü devir, “ethnos”tan “millet”e yükselen veya yükselmek isteyenlerin, çözülen ve eskiyen milletlerin ve devletlerin içinden çıkacak yeni milletlerin ve devletlerin de devri; bu ise, kendisinde rahat olmayan dünyada yeni sancılar, yeni milliyetçilikler ve yeni gerginlikler ve çatışmalar demektir.

Hiper Ulus-Devletler ve Saldırgan Küreselleşme

İmdi bu hiper ulus-devletler içerisinde, günümüzde gerçek anlamıyla bir numaralı küresel güç aktörü olarak ortaya çıkan, hiç şüphesiz Amerika Birleşik Devletleri’dir. Soğuk-Savaş döneminin kapanmasıyla ortaya çıkan tek-kutuplu dünya sisteminde kendisini dengeleyecek bir süper gücün kalmamış olmasının verdiği serbestiyet ortamından bilistifâde harekete geçen hiper ulus-devlet ABD, tam bir **saldırgan küresel yayılma siyâseti** nümûnesi olarak, silahlı güç (*Hard Power*) destekli bir “emperyal-kolonyal” yayılma politikası tâkip etmekte ve bu da sonuçta, bu süper gücün çıkarları için kurban edilmesi gereken ulus-devletlere yönelik bir tehdit oluşturmaktadır ki bunlara, henüz gerçek anlamda ulus-devlet olamamış bulunanlar da dâhildir.

Bu noktada, adetâ günümüz dünyasının seküler kutsalları addedilen “demokrasi ve insan hakları” çağında, işbu saldırganlığın mâhiyeti üzerinde bir nebze duralım.

İmdi; insan hırs ile donatılmış olarak halkedilmiştir, “hırs” ise “güç” demektir ve “Güç”ün tabiatından kaynaklanan özelliklerinden birisi “dâimâ daha fazlasını talep etmek” ise diğeri de, buna bağlı olarak, “yayılmak”tır; Hobbes’un Leviathan’da belirtmiş olduğu gibi, “hiçbirşey kendi-kendisini değiştiremez” ve kezâ, “insanlar sâdece diğeri insanları değil başka her şeyi (de) kendilerine göre değerlendirirler”¹⁵ ve ayrıca, “bütün insanlarda durmak bilmeyen bir kudret arzusu (*restless desire of power*) vardır”.¹⁶ Bunun içindir ki, Kant’ın ifâdesiyle dile getirirsek, “tabiat her milletin karşısına kendisini baskı altında tutan bir komşu millet koymuştur”;¹⁷ tâ ki, bütün dünya bir tek gücün eline geçmesin. Ve yine Güç’ün bir başka özelliği de bu yayılmanın ilânihâye sür-git devam edemeyip, mutlaka “bir limit noktası”na varmasıdır; Güç, yayılır, durmadan yayılır ve fakat bir noktada durur ve sonra çekilmeye başlar. Buradan Güç’ün bir başka özelliğine daha geçebiliriz: Her güç yükselir ve düşer; yayılmanın bir uç noktasına varıncaya kadar.

İmdi, biraz açalım: Güç, kendi-kendisini durduramaz, kendi yayılmasına kendisi sınır çizemez; her güç, ancak bir başka güç tarafından durdurulur; fakat büyük güçler söz konusu olduğunda süreç çok sancılı olur, bilhassa küçük güçler açısından. Lâkin,

¹⁴ Charles A. Kupchan., “The End of the West”., *The Atlantic Monthly*, November 2002

¹⁵ Thomas Hobbes of Malmesbury., *Leviathan or the Matter, Forme, & Power of a Commonwealth Ecclesiasticall.*, London, printed for Andrew Crooke, at the Green Dragon in St. Pauls Churchyard., 1651., Chp.I (“Of Imagination”), p.4-5

¹⁶ Thomas Hobbes of Malmesbury., *Leviathan.*, ChpXI (“Of the Difference of Manners”). p.85-86

¹⁷ Immanuel Kant., *Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme (Zum Ewigen Frieden, Ein Philosophischer Entwurf, 1795)*., Çevirenler: Dr. Yavuz Abadan., Seha L. Meray., A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960., s.32 [Kant’ın burada “tabiat” kelimesini “takdîr-i ilâhî” mânâsında kullandığına dikkat edilmelidir.- D.H.]

her güç gibi büyük güçlerin de bir yükselişi vardır ve bir de inişi, yâni zevâli; bu, kaçınılmaz bir son, bir kaderdir. Bu zevâl noktası, bu defa, yükselen güç için sancılı başladığı kritik noktadır. Bir “kader noktası” olan bu “dönüm noktası”na – ki aynı zamanda “kırılma noktası”dır da - varan Güç, artık kolaylıkla kendisini toparlayamamaya, bâzan tederâcî ve yavaş, bâzan da hızlı ve ânî, trajik bir şekilde çekilmeye başlar, sonra bunu büzülme tâkip eder ve nihâyet, ekserî hâllerde bu büzülme bir son limit noktada durur, ancak, tarihte çok fazla örneğinde görüldüğü üzere, sıfıra müncer de olabilir.

Bu kırılma noktasına varıp da hazîn âkıbetin başlangıcı ile karşılaşan güç, bir kere gerisin geriye gitmeye başlayınca, bu defa, mevcûdu muhafazaya yönelik olarak müdâfaaya çekilmekte ve ilerleme dönemindeki birçok kazanımları da artık kendisi için git-gide taşınmaz yük hâline dahi gelebilmektedir. Tarihteki birçok büyük gücün işbu “dönüm noktası”nın (*inversion point*), yine bir kat’iyet taşımamakla ve tartışmaya açık olmakla berâber, tarihlenmesi şu veya bu şekilde yapılabilmektedir; Roma, Osmanlı ve yakın zamanda Britanya örneklerinde olduğu gibi. Ya Amerika’nın? Acaba günümüzün yükselen en büyük gücü olan Amerika için dönüm noktası çağı geldi mi, yoksa daha henüz belirsiz, çok uzak bir ufukta mı?

Bu konuda dikkat çekici bir tahmîn, erkence sayılabilecek bir tarihte, 1976’da, J. Gimpel tarafından yapılmıştır. Gimpel, yapmış olduğu birtakım hesaplarını gözlemleri ile karşılaştırdığında, sivil değerlerde ve savaşı ruhta gerileme, estetik değerlerde yücelme, GSMH’daki sınırlı büyüme v.b. sebeplere binâen, Amerika için “çöküş, yaşlılık dönemi”nin tarihinin 1971 olarak belirlenebileceğini ileri sürmüştür.¹⁸ Bu tezin ciddiye alınabilir bir tarafının bulunmadığı düşünülebilir; fakat, ileride tarihçiler için bir değeri olabileceğini gözdârı etmemek lâzım gelmektedir – Osmanlı’nın, duraklama dönemi olarak kabûl edilen 1576 tarihinden sonra da yayılmaya devam ettiği göz önüne alınacak olursa, Gimpel’in bu tarihlenmesine, en azından prensip olarak dikkat etmek faydalı olabilir. Yakın zamandaki dikkat çekici bir iddia da C. A. Kupchan’dan gelmiştir. *Amerikan Çağının Sonu* isimli eserinde,¹⁹ bir tarih felsefesi geliştirmeye çalışan Kupchan, *nomadik dönem, erken zirâî dönem, zirâî dönem, sînâî dönem ve dijital dönem* olarak beş safhaya taksîm ettiği insanlık tarihinin son safhasında çöküşün de geleceğini ileri sürmekte; Amerika’nın ise bu son safhayı yaşamakta olduğunu iddia etmektedir.

**

İmdi: Bu mülâhazalar çerçevesinde, Amerika’nın yayılma politikasının da tabî bir olgu olarak karşılanması îcap eder; o da her büyük güç gibi yayılmak durumundadır, hattâ buna mahkûmdur dahi diyebiliriz. Çünkü, güç, yayılmadığı takdirde, mukadder âkıbetini daha çabuk hazırlayacaktır.

Ve yine yayılmak zorunluluğu vardır; çünkü öz enerji kaynaklarının kendisine yetmeyeceği günler pek de uzak değildir; şu hâlde, insanlar gibi milletler de herşeyden

---

¹⁸ Jean Gimpel., *Ortaçağda Endüstri Devrimi.*, Çeviri: Nazım Özüaydın., Tübitak Yay., Ank. 1996., s.240;

¹⁹ Charles A. Kupchan., *The End of The American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-first Century.*, Knopf, NY 2002

ve herkesten önce kendilerini düşüneceklerine göre, bir yolu bulunup bu kaynaklar te'mîn edilmelidir: Anti-terörizm gibi, meselâ.²⁰

Evet; Amerika da yayılacaktır ve bu da ulus-devletlere yönelik bir tehdit demektir; bilhassa *yayıma hattı* üzerinde bulunanlara.

Şimdi, sırası gelmişken, çok kısaca da olsa, büyük güçlerin bir başka özelliğinden daha bahsetmek gerekir: Her büyük güç, yayılmasının icâbı olarak, dünyada harita değişiklikleri yapar; ister kolonyal güç olsun, ister emperyal güç, ister her ikisinin karması ve yine ister yumuşak güç (*soft power*) kullansın, ister sert güç (*hard power*); bu, kaçınılmazdır.

Amerika'nın nevi' şahsına münhasır özelliği, Batı'nın sert gücü - hem de çok kaba bir şekilde - kullanan son emperyal-kolonyal gücü, diğer bir ifadeyle, en büyük saldırgan küreselleşme aktörü olmasıdır.

**

Bu yayılmanın stratejisi, denebilir ki, esas olarak, Mackinder'in teorisine uygun bir şekilde olmaktadır. Bu noktada, bilhassa Türkiye'yi de çok yakından alâkadar etmesi hasebiyle, çok kalın çizgilerle de olsa, Mackinder'in kara harp doktrinine bir göz atmak faydalı olacaktır.

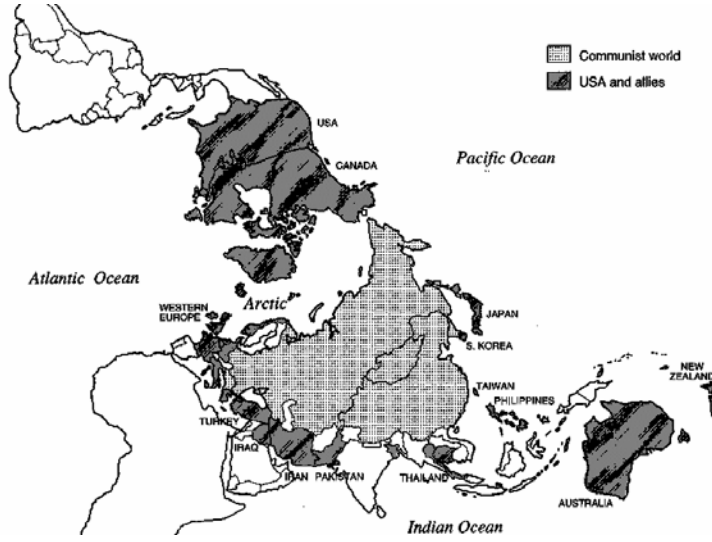
Halford John Mackinder, İngiliz Kraliyet Coğrafya Cemiyeti'nin (*Royal Geographical Society*) Londra'da 25 Ocak 1904'de yapılan toplantısında Alfred Thayer Mahan'ın, 1890 tarihli *Tarihin Akışı Üzerinde Deniz Gücünün Etkisi, 1660-1783 (The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783)* isimli eserinde ileri sürdüğü, dünya hâkimiyetine giden yolun “deniz gücü” – “deniz kuvveti” değil, “deniz gücü” - olduğu tezini savunan strateji doktrinine muhâlif olarak takdîm ettiği, dünya hâkimiyetine giden yolun asıl olarak deniz gücü ve hâkimiyeti değil, tam aksine, kara gücü ve kara hâkimiyeti olduğunu ileri süren, kısa ve fakat yoğun makalesi²¹ ve bilâhare 1919'da yayınladığı *Demokratik Idealler ve Gerçek (Democratic Ideals and Reality)* adlı kitabında geliştirdiği tezi ile, Orta-Asya, Sibiryâ, Doğu Avrupa ve İran'ı kapsayan, denizden ve deniz güçlerinin kontrolünden uzak, Mihver Bölge (*Pivot Area*) adını verdiği bu bölgenin merkezine de Kalpgâh (*Heartland*) adını vermiş ve bu bölgeye hükmetmenin, dünyaya hükmetmenin yolunu açacağını ileri sürmüş ve bunu da ilgili çevrelere kabûl ettirmiştir. Öyle ki, Karl Haushofer'in telkinleri sonucunda Hitler de II. Harp'te hemen-hemen bütün stratejisini, Doğu Avrupa'dan başlayarak Asya'nın bütün kuzeyini kapsayan ve güneyinde İran üzerinden sıcak denizlerle irtibat kuran bu bölgeyi ele geçirme üzerine binâ etmiştir.

---

²⁰ Amerika'nın Irak'ı işgalinin asıl sebebinin enerji – bilhassa petrol - oluşunu, bir köşe yazısında (column) yazan eski CIA analisti R. McGovern, Wolfowitz'in 2003'te, kitle imha silahlarının işgal için bahane olduğunu ağzından kaçırışını şu şekilde anlatmaktadır: “‘Görev başarılı’ denilen coşkulu günlerde, dönemin Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz ortadaki hilekârlıkla neredeyse böbürlenmekteydi. 9 Mayıs 2003'te *Vanity Fair*'e konuşan Wolfowitz şöyle diyordu: “İşin doğrusu yönetim bürokrasisine ilişkin nedenlerden dolayı herkesin anlayabileceği bir konuyu asıl gerekçe olarak kararlaştırdık, bu da kitle imha silahlarıydı...” [Ray McGovern., “Irak, 21. Yüzyılın İlk Enerji Savaşı”, *Middle East Online*, 17.09.2007., Türkçe Çeviri: *Radikal*., 20.09.2007]

²¹ Halford John Mackinder., “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*., Vol. 23, No. 4. (Apr., 1904), pp. 421-437

Mackinder'in strateji tezinde, merkezinde Kalpgâh'ın bulunduğu Mihver Bölge, iç-içe geçen iki büyük Hilâl (Crescent) kuşağı ile kuşatılmıştır: İlk kuşak olan İç Hilâl (*Inner Crescent*), Çin, Güney-Asya, Hind-i Çinî, Hindistan, Orta ve Batı Avrupa'dan; ikinci kuşak olan Dış Hilâl (*Outer Crescent*) ise, Amerika, Avustralya ve Afrika'dan müteşekkildir.

Soğuk-Savaş dönemine âit bir strateji haritasında “Komünist Dünya” ve “ABD ve Müttefikler” şeklindeki cepheleşme MacKinder'in kara hâkimiyet doktrininin omurgasını teşkil eden Mihver Bölge teorisinin önemini göstermektedir. Şimdi ABD'nin izlemekte olduğu strateji de bu haritadan tâkip edilebilir. Ve dikkat: Asya'nın Kalbi'ne giden yol Türkiye'den de geçiyor!.

Mackinder'in tezi Hitler Almanyası'nın dikkat ve ilgisini celbettiği kadar günümüzde Bush Amerikası'nın da dikkat ve ilgisini çekmekte ve küresel kara stratejisinin omurgasını oluşturmaya devam etmekte, bilhassa Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, Orta-Asya'nın muazzam enerji kaynaklarının da kabarttığı iştihâ sonucunda yeniden merkeze oturmuş bulunmaktadır. Tabiiyle bunun, kendi içinde doğruluk payı yüksek bir düşünce olduğunu kabûl etmek gerekiyor; çünkü:

1. Amerika'nın cihan hâkimiyeti için, ileride kendisini toplarladığı takdirde yeniden büyük bir güç olarak karşısına dikilmesi kuvvetle muhtemel olan Rusya'dan önce davranarak, Orta-Doğu ülkelerinden başlayıp Orta-Asya'nın kalbine kadar giden enerji koridorunun ve kezâ, yakın bir zamanda yeni bir süper güç olarak sahneye çıkması beklenen Çin'in önünün kesilmesi ve kontrol altında tutulması için de Orta-Asya'nın ele geçirilmesi, yâni, kısacası, Asya'nın yükselen üç büyük gücü olan Rusya, Çin ve Hindistan'ın tam ortasına bir kama gibi girerek her üçünün birden kontrol edilebilmesi ve baskı altında tutulabilmesi için Asya'nın kalbi ve dünyanın merkezi olan Heart Land'in ele geçirilmesi bir zarûrettir.

2. Ayrıca, nihâî hedefi olan Avrupa Birleşik Devletleri'ni tahakkuk ettirebildiği takdirde – bu ihtimâl şimdilerde hayli zayıflamış görünse de yine de ihtiyatlı olmak elzemdir - takriben 450-500 milyonluk nüfusu, 10 trilyon dolarlık yıllık gayri sâfi millî hâsılası ve yedi milyon kilometrekareyi geçecek yüzölçümü ile büyük bir ekonomik güç ve tabiatıyla bunu tâkip edecek büyük bir askerî güç olacak olan Avrupa Birliği'nden önce davranılarak, dünya siyâsetinin kalbi Orta-Doğu'nun ve Orta-Asya'ya kadar uzanan enerji hattının ele geçirilmesi de aynı şekilde bir zarûrettir.

Bütün bunlar, her yükselen güç için bir kaderdir; yükselen güç, iki tekerlekli bisiklet gibidir: Durduğu anda devrilir. Amerika bundan sarfi nazar edecek olursa önce durmaya ve sonra da çekilmeye başlayacaktır. Nitekim, Mackinder'in meşhur makalesinin yayınlanışının yüzüncü sene-i devriyesi münâsebetiyle kısa bir makale kaleme alan P. Kennedy, gayet net bir biçimde bu fikri savunmakta ve şunları söylemektedir:²²

1920 ve 30'ların büyük bölümü Mackinder'in görüşlerini doğruladı. En önemli üç Batı demokrasisi Fransa, Britanya ve ABD anlaşmazlığa düşerek yollarını ayırdı. Britanya ve ABD 1919'dan kısa süre sonra, Fransa ise 1930'larda ekonomik zayıflığı nedeniyle savunma harcamalarını önemli ölçüde kısmak zorunda kaldı. Japonya, İtalya ve Almanya'nın Milletler Cemiyeti sistemine yönelik tehditleriyle hiçbiri doğrudan yüzleşmek istemiyordu. Yeniden silahlanmaları ve çıkmak üzere olan savaşa hazırlanmaları oldukça geç, hatta Fransa'da iş işten geçtikten sonra oldu. Ancak o zaman stratejik düşünmeye başladılar.

20. yüzyılın geri kalanı Mackinder'in tezini doğruladı. İki dünya savaşı, yazarın 'içkenar hilal' (Rimlands) dediği, Asya'nın 'kalp sahasının' hemen dışında kalan ve Doğu Avrupa'dan başlayıp Himalayalar ve ötesine kadar uzanan kuşağın kontrolünü ele geçirmek için yapılan mücadelelerdi. Bu bölgenin Soğuk Savaş sırasında Sovyetler'in egemenliğinde olması pek çok Amerikalı jeopolitikçinin (Nicholas Spykman gibi) Mackinder'in teorilerini hatırlamasına yol açtı. ABD askeri gücünün son dönemde Afganistan'a ve çeşitli Orta Asya cumhuriyetlerine yansması, bu hipoteze duyulan ilgiyi alevlendirdi.

.../

Şu anda Avrasya 'içkenar hilal'inde konuşlanmış yüz binlerce Amerikan askeri ve neden bu rotada devam etmesi gerektiğini durmaksızın açıklayan yönetimiyle Washington, Mackinder'in 'tarihin coğrafi ekseninin kontrolünü ele alma öğüdünü tutmuş gibi görünüyor. Bugün bazı Amerikalı yeni muhafazakâr entelektüeller, bu bölgedeki eski Britanya hâkimiyetinden hayranlıkla bahsediyor; ABD 'sömürge ofisi'nin açılması talebinde dahi bulundular.

Ancak, Kennedy'nin en büyük endîşesi, aynı yazıdan aşağıya alıntılanan kısa paragraftan da anlaşılabilir gibi, Mackinder'in, *Demokratik İdealler ve Gerçek*'de savunduğu, "demokratik rejimlerin en büyük zaafı, savaş hâricinde stratejik düşünmekten yoksun oldukları" fikrinden hareketle, Amerika'nın – bir anlamda – "fazla demokrat" davranarak stratejik davranmaktan vazgeçmesidir ki bu da, Kennedy'ye göre - açıkça söylemese de – Amerikan İmparatorluğu hülyâsının sona ermesi olacaktır:

²² Paul Kennedy., "The Pivot of History"., *The Guardian International*., 19.06.2004, Türkçe Çeviri: "Amerika'nın Bir Görevi Var"., *Radikal*., 25.06.2004

Peki ya ABD demokrasisi ‘stratejik düşünme’yi reddederse? Birçok Amerikalı Irak’taki ABD askerlerini hâlâ desteklese bile, Bush yönetiminin Ortadoğu ve ötesindeki niyetlerinin ne derece dirayetli olduğu, ordunun fazla yayılmış olması, cezaevinde işkence skandalları gibi konulardaki endişeler büyüyor.

**

Şu hâlde?

Şu hâldesi şu: “Ya şimdi, ya hiçbir zaman”; yârın çok geç olabilir.²³

İşte bu sâikler ile Amerika, tarihin altın bir tepsi içinde sunduğu Tek Kutuplu Dünya’nın rekabetsiz ortamında adetâ “ya şimdi, ya hiçbir zaman” dercesine harekete geçmiştir. Filhakîka, “ya şimdi, ya hiçbir zaman”; çünkü bu devranın hep böyle sür-git devam etmesi beklenemez; yirmi sene sonrası, çok geç bir vakit demektir: Yükselen Çin ve Hindistan’a kendisini toparlayabilmiş Rusya’nın ilâve edilmesi bu mıntıkanın ilelebed elden kaçması demek olacağı gibi, şâyet büyük projesi başarıya ulaşacak olursa, bir Avrupa Birleşik Devletleri’ne dönüşecek olan ve bu durumda büyük iktisâdî gücünün yanında büyük bir askerî güç de olması beklenen Avrupa Birliği’nin de Amerika’nın önünü kesmesi mukadder olacaktır ki bu açıkça, Amerika’nın bütün büyüklük projelerinin kadükleşmesi, “American Reich”ının doğmadan ölmesi demektir. O hâlde: “Ya şimdi, ya hiçbir zaman”. Amerika, küresel çapta büyüklüğünün zirvesine ulaşmak için buna adetâ mahkûmdur; çünkü büyümediği takdirde küçülmeye mahkûm olacağını iyi bilmektedir zâhir.

Evet: “Ya şimdi, ya hiçbir zaman”.

**

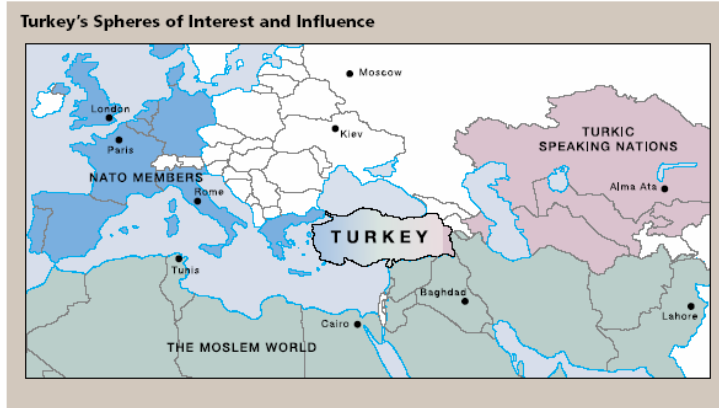
Evet; aynen öyle: “Ya şimdi, ya hiçbir zaman”. Amerika bu çağda bir şeyler yapamazsa, muhtemelen bir daha bu gücünü koruyamayacaktır; o hâlde şimdi tam zamanı.

Ve fakat bu da, tarihte dâimâ kazananlar olması için kaybedenler de olması gerekeceği için, birçok milletin ve ulus-devletin ciddî şekilde hasar görmesi demektir: Aşağıda, *Joint Force Quarterly* isimli askerî dergideki haritada gösterilen, Büyük Ortadoğu Projesi (*The Greater Middle East*) çerçevesinde, Amerika’nın “ilgi” duyduğu bölge ülkelerini gösteren haritada²⁴ olduğu gibi.

---

²³ Durmuş Hocaoğlu, “Ya Şimdi, Ya Hiçbir Zaman”, *Yeniçağ*, 07.08.2006, s.08

²⁴ Jed C. Snyder, “Turkey’s Role in the Greater Middle East”, *Joint Force Quarterly*, No: 9, Autumn 1995., p.59

*
**

Ulus-devletler büyük tazyıklar altında, ancak önlerinde hâcet kapıları da açılıyor; açılmakta, hem hepsi için değil – çünkü bir kısmının zâten ‘ulus’u yok – hem de bugünkü yol ile aynen devam edildiği takdirde değil. Bunu da bu yazının ikinci bölümünde ele alacağız.

